

TUPROQ VA KADASTR ISHLARINING RIVOJLANISH TARIXI

Asadova Manzura Axatovna

3-bosqich tayanch doktorant

Buxoro davlat texnika universiteti

asadovam755@gmail.com

Annotatsiya

Maqolada tuproqlar sifati va kadastr ishlarining rivojlanish bosqichlari va dastlabki ma'lumotlar, olib borilgan ilmiy tadqiqotlar izlanishlar katta ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: tuproq, kadastr, yer solig'i, chegara, maydon.

Dunyoda sug'oriladigan tuproqlarning sifatini, meliorativ holatlaridagi o'zgarishlarini aniqlash hamda yerlarning sifatini baholashga doir qaratilgan ilmiy-tadqiqotlar olib borilgan. Sug'oriladigan tuproq haqidagi dastlabki ma'lumotlar bundan 2-2,5 ming yillar oldin yuzaga kelgan. Qadimgi Xitoy va Misr, Hindiston va O'rta Osiyolik olimlar, faylasuflarning asarlarida uchraydi. Rimlik olimlar va yozuvchilarning asarlarida tuproq unumdorligi masalalarini dehqonchilikning amaliy talablari asosida o'rganish alohida ko'rsatilgan. I asrda Xitoyda tuproqni o'rganish va yer kadastrini umumiy davlat ishi deb qaralgan. Yaponiyada 1589-1595 yillarda mamlakat bo'yicha yer kadastrini tuzish maqsadida tuproq tekshirishlari ishlari olib borilgan. XIX asrning oxirlarida rus olimlari V.V.Dokuchayev., N.M.Sibirsev tuproq sifati bo'yicha tadqiqotlar izlanishlarni amalga oshirgan.

I.CH.Kaurchevning [2.13;439-b] takidlashicha, mamlakatning tuproq resurslari juda katta milliy boylikdir. Bu vazifani yer kadastrini tuzish va yuritish (kadastr - frantsuz kadastr - ro'yxatga olish) - yerlarning tabiiy, iqtisodiy va huquqiy holati to'g'risidagi ishonchli va zarur ma'lumotlar to'plamidir. Davlat yer kadastrini yerdan foydalanuvchilarni, yerlarning miqdori va sifatini hisobga olish, tuproqlarni tasniflash va yerni iqtisodiy baholash to'g'risidagi ma'lumotlarni o'z ichiga oladi, yerlardan samarali foydalanish, rejalashtirish va ularni muhofaza qilishni tashkil etish maqsadlariga xizmat qiladi, qishloq xo'jaligini ixtisoslashtirish va ishlab chiqarishini joylashtirish shuningdek, yerdan oqilona foydalanish bilan bog'liq

boshqa faoliyatini amalga oshilgan. Antik davrlardan boshlab har xil davlatlarda fuqarolariga yerga egalik qilishni kafolatlash zaruriyati va soliq olishni ta'minlash yer kadastrini yaratish va yuritishga asos solingan. Qadimgi Misrda tuproq sifatini aniqlashda kadastr syomkasi o'tkazilgan. Xitoyda tuproqni o'rg'anish umumiy davlat ishi sifatida qaralgan. Bu ishlar natijasida yer uchastkasining chegaralari o'rnatilgan, yer to'g'risidagi ma'lumotlar, yer uchastkasining chegarasi va maydoni, yerga egalik qiluvchilarning nomlarini hisobga olgan holda ro'yxat qilingan. Shu maqsadda tuproq tekshiruvlari olib borilgan. Hindistonda Gang qirg'oqlaridagi tuproqlarning xususiyatlariga alohida e'tibor qaratilgan. Amerika Qo'shma Shtatlarida tuproqni umumiy baholanishida quyidagi omillar hisobga olinadi: qatlam profili, mexanikaviy tarkibi, ishqoriyligi va sho'rlanish darajasi, ozuqa elementlar zaxirasi, kislotaliligi, eroziyalanishi, relf elementlari (mikrorelf, qiyalik ekspozitsiyasi) va boshqalar. Baholash 100 ballik shkala bo'yicha baholanadi. Tuproq bonitirovkasi har bir qishloq xo'jaligiga yaroqli yerlar uchun alohida qilingan. Shunga o'xshash tadqiqotlar Angliya, Fransiya, Italiya, Shvetsiya va boshqa davlatlarda ham o'tkazilgan. XV asr Rossiyada harbiy xizmatning o'rnatilishi va soliqlar yig'ilishi munosabati bilan tuproqlarning sifat hisobi yuritila boshlandi. XVIII—XIX asrlarda Frantsiya, Italiya, Germaniya va boshqa Yevropa davlatlarida yer kadastrlari tuzilgan. Tuproqni hisobga olish usullari dehqonchilik va tuproqshunoslikning rivojlanishi bilan takomillashtirildi. XIX asrda V.V.Dokuchaev Nijniy Novgorod viloyatida tuproqlarni o'rganish misolida tuproqni sifat jihatidan qayd etishning ilmiy usulini ishlab chiqishni boshladi. Rossiya ham ko'plab Evropa davlatlari kabi, tuproq hisobi asosan soliqqa tortish maqsadida amalga oshirilgan, shuning uchun tuproqlarning sifati odatda maydon birligiga sof daromad bilan baholangan. Xorijiy mamlakatlarida yer kadastr kengroq keng ma'noga ega bo'lib, u tuproqning unumdorligi va maxsus agrotexnika, meliorativ tadbirlarga bo'lgan ehtiyoj haqidagi eng muhim ma'lumotlarni hisobga olish bo'yicha chora-tadbirlarning butun tizimini nazarda tutadi.

V.V.Dokuchayevning [2.38;6-7b] fikriga ko'ra, tuproqlarni bonitirovka qilishda eng avvalo shu tuproqning o'zidagi tabiiy xususiyatlarni har tomonlama o'rganish kerak. Shundan so'ng ularni nisbiy bahosini ishlab chiqish, y'ani bonitirovka

International Conference on Economics, Finance, Banking and Management

Hosted online from Paris, France

Website: econfseries.com

24th August, 2025

o'tkazish kerak deb hisoblangan. Tuproq bonitirovkasining asosiy maqsadlaridan biri tuproq unumdorligini ballar bilan o'lchash, tuproqlar genetik ishlab chiqarish tafsifini tuzishdan iborat. Bunday maxsus tasniflar tuproqlarning o'z tabiiy unumdorlik qobilyati bo'yicha boshqa tuproqlardan yaxshi yoki yomonligini, y'ani tuproqlarning sifatiga qarab taqqoslash imkoniyatini beradi.

Adabiyotlar ro'yxati

1. M.A.Asadova Yerlarni baholash ishlarini uslubiy asoslash. Analytical Journal of Education and Development 14-15 b
2. M.A.Asadova yerlarni meliorativ holatini baholash. International scientific-online conference: Intellectual decation technological solutions and innovative digital tools 1-3 p
3. M.A.Asadova Nauchno-metodicheskoe obosnovanie osenki zemel.Sbornik nauchniy statey 263-265 st